Kroniek nr 60 van "Innemend Italië" op 957 ex.
Mijmeringen, bedenkingen, mededelingen, schrijfsels…

INDUSTRIËLE ARCHEOLOGIE: ZWAVELMIJNEN IN SICILIË

Vandaag 14 februari vieren we niet alleen Sint-Valentijn, maar is het eveneens precies 55 jaar geleden dat in de nabijheid van Caltanissetta er nog maar eens een mijnexplosie plaats grijpt. Die dag in 1958 vallen er "maar" 14 doden in Gessolungo. Daarnaast worden ook nog eens 58 gewonden geteld. Het was niet de eerste ramp in de zwavelindustrie en het zou ook niet de laatste zijn.

Het hoeft niet steeds rond Dorische zuilen te draaien, schilderwerken van Caravaggio of paleizen van Palladio. Net zoals bij ons in Vlaanderen zijn er in Italië diverse getuigenissen te spotten rond de industriële revolutie. Maar evenzeer zoals in België wordt er in *Il Bel Paese* zeer karig omgesprongen met de waardering ervan. Uitzonderingen zoals de C-mine in Winterslag of Le Grand Hornu rond Bergen zijn er in Italië amper te vinden. En al zeker niet in centraal Sicilië, ooit een van de grootste vindplaatsen van zwavel. De tol om dit product rendabel te maken was echter zwaar. Heel zwaar.

EEN MONUMENT VOOR DE "CARUSI"

Om onze zoektocht enigszins goed voor te bereiden informeren we of er in het toerismebureau van Caltanissetta een kaart met vindplaatsen te verkrijgen is. Blijkbaar bestaat dit niet maar in het Museo mineralogico (…) della Zolfara zal men ons beslist op weg kunnen helpen. Alleen blijkt dat museum die ochtend gesloten te zijn. En te zien aan de rommel dit in de inkomsthal ligt is dat al langer dan vandaag. We moeten ons dus behelpen met de bescheiden info die we uit de groene gids van de Touring Club Italiano halen en een min of meer gedetailleerde kaart waarop we op zoek gaan naar het symbooltje van een gekruiste schop en houweel.

Een zijstraatje van de SP202 leidt ons naar de eerste getuigenissen van de zwavelindustrie. En deze werpen ons onmiddellijk in de harde realiteit van toen en nu. De site van Gessolungo is totaal verwilderd en wordt vandaag nog enkel gebruikt als illegaal

stort. We laveren met onze huurauto tussen afgedankte sofa's, verroeste frigo's en tonnen afbraakmateriaal tot aan de eerste gebouwen. Deze werden in de loop van de tijd vakkundig van alles wat bruikbaar was ontdaan.

Iets verder bereiken we een van de weinige gedenkmonumenten aan deze arbeid, het *Cimitero dei Carusi*. Hier komen we voor het eerst in contact met dit magische woord: Carusi. Wanneer het monument precies werd opgericht weet ik niet meer maar het verwijst naar een van de zovele mijnrampen in de omgeving.

KINDER- EN/OF SLAVENARBEID

Op 12 november 1881 veroorzaakt een olielamp een enorme ontploffing, gevolgd door een reusachtige brand die door de mijngangen raast. Er vallen 65 doden waaronder 19 kinderen (carusi). 11 ervan konden niet geïdentificeerd worden. Sommigen lijken kunnen pas 20 dagen later naar boven worden gehaald.

Kinderen vanaf 8 jaar worden bij de allerlaagste bevolkingsklasse geronseld om in de zwavelmijnen te gaan werken. Op het einde van de 19de eeuw, tot ver in de vorige, steunt alles nog op handenarbeid. Zo moeten de steenbrokken met zwavel door de lange gangen naar buiten worden gedragen. Dit is het werk van de carusi. Zakken vanaf 30 kg voor de jongsten onder hen worden op de schouders tot aan de ovens getorst. Op de afbeeldingen dragen ze een lendendoek. In realiteit waren ze doorgaans naakt. Ondergronds kon de temperatuur oplopen tot 40° om dan in de winter buiten te komen bij vriestemperatuur. Een twintigtal keer per dag.

Onnodig te vertellen dat ze enorm slecht behandeld werden. Vaak waren ze het slachtoffer van geweld, corruptie, bedrog of seksuele uitbuiting. Pas vanaf 15 jaar konden ze zich enigszins opwerken door zelf het houweel te hanteren. Dan hadden ze zelf een of meerdere kindslaven onder zich om het zware labeur over te nemen. Een school hebben deze kinderen nooit van binnen gezien.

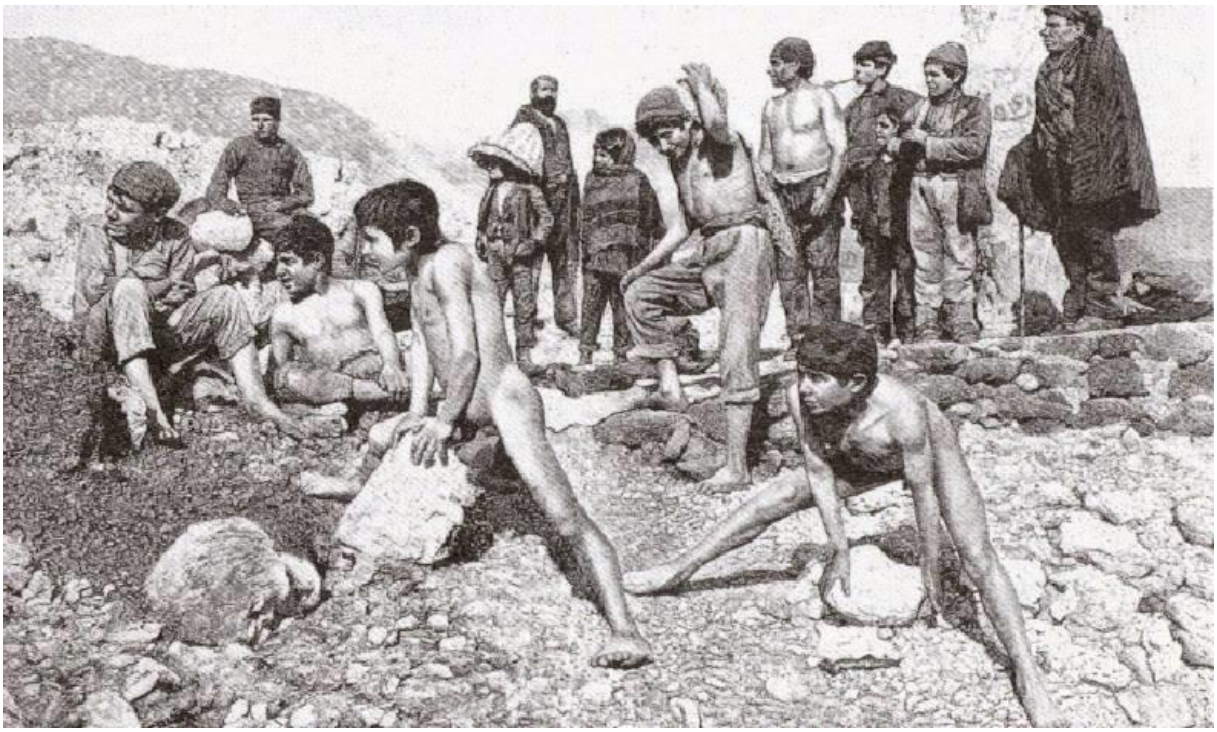

***"Carusi" foto uit het boek "Vita in Miniera" van Annalinda Garbato**

MUIZEN EN KANARIES ALS BESTE VRIENDEN

Zelden of nooit werd geïnvesteerd in veiligheidsmaatregelen. De mijnwerkerslamp was overal reeds tientallen jaren in gebruik maar vond nooit zijn weg naar midden Sicilië. Zelfs na de zoveelste ontploffing van het mijngas moesten de kompels nog vertrouwen op de legendarische kanarie.

Instortingen van de schachten kwamen vaak voor doordat de mijngangen onoordeelkundig waren aangebracht en vaak onvoldoende voorzien waren van degelijke stutten. Ook aardverschuivingen konden de oorzaak van een mijnramp worden maar gelukkig voelden de muizen al op voorhand de lichte trillingen als voorbode. Hier gold de spreuk: "Als de muizen het huis uit zijn volgen de mijnwerkers."

Het mankeerde de eigenaars duidelijk aan goede wil om te investeren. Het transport vanuit het centrum naar de havens gebeurde bij voorbeeld nog steeds met vrachtwagens die bij slecht weer niet eens konden uitrijden. Spoorwegen werden nooit aangelegd omdat de betrokken havens onderling ruzie maakten om het monopolie op de uitvoer. Dat maakte dat de transportkosten tot 40% van de totale kostprijs uitmaakten.

OP ARCHEOLOGISCHE ZOEKTOCHT

De dag daarop maken we een rondrit ten zuiden van Caltanissetta met als leidraad enkele sites rond de zwavelontginning. Ditmaal kennen we wat meer geluk. Tussen Riesi en Sommatino ligt het onooglijke dorpje Trabia-Talarita. Als we rond het middaguur aankomen is het museum echter reeds gesloten maar de site zelf is volledig toegankelijk. Veiligheidsvoorschriften zijn er nergens en de gele zwavelvlekken van waar ooit de ovens stonden zijn overal waar te nemen. De vegetatie bestaat dan ook voornamelijk uit onherkenbare dorre struiken en distels. Je hoeft ook geen angst te hebben voor slangenbeten want hier zitten voor hen geen prooien.

De restanten van de torenschachten en transportbanden torenen boven de site uit als zijn het skeletten van dinosaurussen. De gebouwen kennen deuren noch ramen. Alles is vrij toegankelijk. De generatoren staan er al tientallen jaren roest te verzamelen. Kortom, een heerlijke plek voor liefhebbers van industriële archeologie.

Eventjes ten noorden van Serradifalco maken we nog een poging om tot bij de verlaten mijn van Bosco te komen. Reeds vanop een grote afstand kondigt de ruïne zich veelbelovend aan. Een groot industrieel complex met aan de voet een enorme witte vlakte. Over een oppervlakte van een vierkante kilometer ligt reeds jaren een dikke laag steenzout stof te vergaren. Daardoor veroorzaakt deze site grote milieuschade. Maar dichterbij komen we niet want vanuit Serradifalco is de SP33 zodanig geaccidenteerd dat we halverwege beslissen om rechtsomkeer te maken. En we zijn

ondertussen nogal wat gewoon in Sicilië. We moeten het dus doen met enkele foto's vanop grote afstand.

EEN PRIVATE PROVINCIALE WEG ?

Eenmaal opnieuw in de B&B in Caltanissetta verrassen we de uitbater met de mededeling dat we eigenlijk Caltanissetta hadden uitgekozen precies omwille van dit industrieel verleden. Maar op zijn beurt verrast hij ons des te meer. Zijn vrouw, Annalinda Garbato had in 1995 een thesis over diezelfde zwavelindustrie geschreven. In de jaren daarop had ze dit proefschrift uitgebreid tot een heus boek. Het hoeft geen betoog dat dit leidde tot een heel leuke en leerzame babbel. En tot slot gaf ze ons nog een tip.

Op haar aangeven rijden we opnieuw naar Gessolungo, maar dit keer volgen we rechts de SP202 in noordelijke richting. Ter hoogte van de afslag naar de industriële site merken we dat deze afgesloten is. Meer zelfs, er blijkt een illegaal racecircuit op aangelegd te zijn.

Maar het kan nog straffer. Zelfs de officiële weg is met een slagboom afgesloten hoewel die weg ons toch naar Enna moet leiden. Maar ik meen me te herinneren dat in het boek van Garbato staat dat na de officiële sluiting van de zwavelmijnen enkele daarvan nog illegaal verder werden uitgebaat door de maffia. En als je een zwavelmijn kunt innemen dan kan je net zo goed ook de weg er naar toe confisqueren.

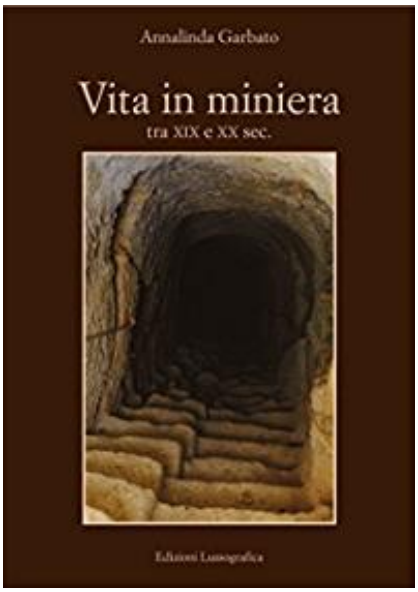

***Behalve anders aangeduid zijn alle foto's eigen materiaal**

Marc Vandenbon
Auteur van "Innemend Italië"
marc.vandenbon@telenet.be
www.innemenditalie.be

Avondvullende voordrachten:
- Rome, andere paden
- Innemend Italië

Info op aanvraag

Vereniging van Romeliefhebbers
S.P.Q.R.
Lidmaatschapskaart

Taste
Italy

Il Salotto 18